

To bilo je v dobrih časih,
davnih, dobrih dneh . . .

Zdaj še lega tiho mir,
tiho lega vsak večer.
Toda fantje ne pojo,
vsi odšli so na vojsko . . .

Kaj če drevi nad vasjo,
še miru, miru ne bo? . . .

Fant dobre sorte

Aleksej Baebler

V bolnišnici „Pasionaria“ v Murciji so me položili na postelj v kotu hodnika. Vse naokoli tuji obrazi. Po hodniku so mimo mene hodile bolničarke in ranjenci.

„Italiano?“ me vpraša nekdo.

„No. Slavo, da Venezia Giulia.“

Bil je rdečeličen sivolas mož z dobrimi sinjimi očmi. Tip italijanskega alpskega kmeta. Roko je nosil v beli ruti, zavezani za vratom. Nemirno se je prestopal in tiskal ustnice. Očitno mu je rana povzročala neznosne bolečine.

Ko je slišal moj odgovor, je prisedel in položil ranjeno roko kot bolnega otroka v naročje. Videti je bilo, da je pravkar prišel iz neke druge bolnišnice in nima komu potožiti svojega gorja.

„Iz hribov ob Lago Maggiore sem doma,“ je pripovedoval. „Majhno kmetijo imam tam; toda kaj kmetija, kaj vse skupaj, le za sina mi je žal, za sina . . . Komaj dvajset let je bil star in po vsej sili je hotel z menoj. Pregovarjal sem ga, naj ostane. Moje stare kosti, sem dejal, itak kmalu ne bodo za nobeno rabo. Mene ni škoda. Pa je silil in silil. Pojdi v božjem imenu, sem moral naposled reči. Če res hoče iti, sem mislil, pa naj gre. Tako sva šla oba. In kaj misliš, tovariš, padel mi je; vpricho mene je padel. V glavo je bil zadet.“

Obraz se mu je jel nabirati v gube, oči so se mu orosile. Vstal je in se obrnil, postal trenutek, potem pa z lahkim, hitrim korakom, ki ga imajo planinci, odšel po hodniku, ne da bi se ozrl.

Odslej me je obiskoval po večkrat na dan. Nekoč se je približal postelji s posebno pozornim obrazom, opazujoč mladega, v glavo ranjenega tovariša, ki je sedel pri meni. Ko sta se spogledala, sem opazil, da imata zelo podobne, sinje oči. Ranjenec, ki je sedel pri meni, je bil rojak Pavle K . . . Bil je eden najstarejših Gubčevcev, še s Jarame. Ranjen pa je bil pri Quintu, dan pred menoj.

Pavle je bil iz trboveljske rudarske družine, ki je živela v severni Franciji. Tam ga je vse poznalo kot godca in pevca, ki je oživiljal vse okrog sebe, kjer se je pojavil. Brez njega si v Sallaumines niso mogli misliti ne svatbe ne delavskega prosvetnega večera. Toda ko je izbruhnila vojna v Španiji, se je pokazala druga plat veselega Pavleta. Odšel je v Španijo brez ceremonij. Počakal je na plačilni dan, vzel nekaj stvari, pa na vlak. V Španiji je bil ves čas na fronti in je v treh ofenzivah opravil najtežjo službo: zvezo med četami. Njegova posebnost je bila v tem, da je opravil tudi najbolj tvegan ali mučen opravke ne kot težko dolžnost, marveč kot samo ob sebi umevno stvar. Njegova volja je delovala nekako tako, kot se iz vztrajnostni nevzdržno vrti težko pogonsko kolo, ki mu je neka sila dala primerno brzino. Kolo Pavletove volje je pognal rudnik, v katerem je delal od štirinajstega leta, ki se je ustavilo šele, ko je bil strt Pavle sam.

Lago Maggiore, tako smo imenovali sedaj Italijana, se je navezal na Pavleta. Znal je za silo francosko. Pavle težko ranjen nad levim ušesom, je zelo težko govoril, toda Lago Maggiore ga je razumel bolj kot mi vsi drugi. Pavletu je bilo treba reči le besedo, pa je že Lago Maggiore nadaljeval njegovo misel in Pavle je veselo pokimaval, češ, prav to sem hotel reči. Bil je zavoljo rane napol ohromel na vsej desni strani telesa. S težavo je prestavljal desno nogo in roka mu je mrtva visela navzdol. Lago Maggiore pa je bil ranjen v desno roko. In tako je mogel z levo podpirati Pavleta pri hoji. Vsak dan sta razširjala svoj „delokrog“, najprej po našem nadstropju, potem na dvorišče in v kantino, nato na ulico in slednjič po vsem mestu. Sčasoma sta postala nerazdružna.

Le v enem se nista strinjala: v spanju. Pavle je bil zelo oslabel in je le nekaj ur dopoldne in nekaj ur proti večeru vzdržal na nogah. Ker ni imel bolečin, kot se to pri težkih ranah v glavo rado dogaja, je skoraj ves ostali čas prespal. Lago Maggiore pa je bil kljub zdrobljeni kosti in poškodovanemu živcu v roki ostal pri vsej svoji moči. Bolečina mu ni dala miru in da bi vsaj ponoči našel nekaj ur spanca, se je moral podnevi upehati. Ko se je bolnišnica zbudila, se je že vračal s prvega sprehoda v okolico mesta in prinašal zdaj pomaranč, zdaj datljev, zdaj limon, zdaj kakih vejic ali cvetic s seboj. Ko je Pavle po kosilu legel spat, se je Italijan spet izgubil in se vrnil čez več ur ves prašen in poten ter pripovedoval, da je šel to pot za spremembo kar po glavni cesti iz mesta „gledat kam vodi“. Tako sta se s Pavletom prav za prav ves dan iskala. Pri moji postelji je bilo shajališče in ko se je Pavle zbudil, je prišel k meni čakati, da se Lago Maggiore vrne kdo ve od kod. Kadar pa se je prvi pojavil, je zašepetal, da Pavle najbrže spi. Ta misel mu ni dala, govoriti na glas, čeprav je bila Pavletova soba daleč od moje.

„To je fant,“ je rekel nekoč; „nič ga ne potre. In trdo življenje ima kot kopriva. Pomisli, da ni izgubil zavesti, ko je bil ranjen. Ganiti se ni mogel, govoriti ni mogel, slišal in videl je pa vse. In smeje se pripoveduje, kako je videl fante, ki so se ustavili ob njemu, in kako so se pomenkovali, ali je živ ali mrtev ali naj ga odneso ali puste, in kako je potem nekdo opazil, da obrača oči za njim.“

Kadar se je pojavil Pavle, sta se brez besed prijela pod pazduho in izginila.

Nekega dne se je pa profesor Diaz spomnil Pavletove glave. Dodelili so mu postelj v moji sobi, ki je bila najbolj mirna in kamor so polagali pravkar operirane ranjence. Pavletu je hotel profesor izrezati kos rebra in ga vstaviti v glavo, da se zavaruje tisti del možganov, ki je bil zdaj pokrit samo s kožo. Operacijo je bilo treba izvesti brez narkoze, kot je navadno pri operacijah v glavi.

Kljub temu je Pavle odšel za bolničarko, ki ga je prišla klicat, s prav takim izrazom, s kakršnim je vsak dan odhajal na sprehod.

Ko so ga na nosilkah prinesli nazaj, sem pričakoval, da bo tak kot vsi, ki sem jih videl takoj po operaciji. Brez zavesti, mrtvaško bleđi in s tako trpečo potezo okrog ust, da jih bolničarji navadno pokrijejo čez glave, ko jih nosijo po hodniku, da ne bi pogled nanje preveč vznemirjal drugih. Pavle pa je bil pri popolni zavesti in ko je ujel moj osupli pogled, se je nasmehnil in jecljaje dejal:

„Kaj si mislil, da me je že vrag vzel? Mene pa ne! Jaz sem dobre sorte!“

Ležal je približno dva dni in pripovedoval, kako mu je profesor razbijal po glavi z majhnim dletom in udarjal po njem s kladivcem. „Čudno je že bilo, strašno pa ne,“ je bila njegova ocena.

Lago Maggiore je zahajal k njemu, toda prepovedal mu je govoriti. Sedel je pri njem dolge ure in sem pa tja kaj pripovedoval, izogibaje se vprašanj, ki je vedel, da bo Pavle hotel nanje kaj odgovoriti. Tako sta se pogovarjala, ta govoreč, oni pritrjujoč ali smejoč se z očmi.

Čez dva dni je Pavle meni nič tebi nič vstal, se oblekel in na veliko razburjenje bolničark odšel iz sobe.

Vrnil se je čez nekaj ur, toda prvič, odkar sem ga poznal, se mi ni nasmehnil v pozdrav. Molče se je slekel, legel in zaspal. Šele drugo jutro se je zbudil in takoj smo opazili, da je ves izpremenjen. Gledal je predse brez izraza. Na vprašanja je le odkimaval, češ saj ni nič. Dva dni je ležal skoraj nepremično. V očeh so izginjali odsevi vsega, kar se je godilo okrog njega. Tretji večer je jel tiho in na gosto nekaj govoriti. Najprej smo poskušali razumeti kaj bi rad povedal, pa smo se prepričali, da govori brez zavesti.

Lago Maggiore je prihajal v sobo po večkrat na dan, pa tako, da smo ga dostikrat opazili šele tedaj, ko je odhajal. Največkrat je obstal kar pri vratih, zrl nekaj trenutkov v Pavletov utrujeni obraz in kot da ne prenese tega pogleda, je prav tiho spet odšel.

Ponoči je Pavletovo govorjenje postalo nenadoma glasneje. Proti jutru pa se je prav tako nenadoma utrgalo. Pavle je utihnil za zmeraj.

Lago Maggiore je bil malo poprej stopil v sobo. Vedel je, kaj se bo zgodilo. Sina bo izgubil v drugič. Lica so mu zadržetala in brez besed se je izmuznil skozi vrata.

Nikoli več ga ni bilo v našo sobo.